

Владетиа Јеројихић,
Српска академија наука и уметности

УДК 316.46
УДК 159.923.2
УДК 26-243:929 Мојсије

ДА ЛИ ЈЕ СВАКОМ ПОТРЕБАН ВОЂА, СА ПОСЕБНИМ ОСВРТОМ НА МОЈСИЈА

Сажетак: Појам вође широког је обима, од Бога као видљиво-невидљивог „вође“ људи које је створио, преко вође који предводи неко племе, већу заједницу и државу (добро или лоше предводи!) до „вође“ као диктатора. Обожавање вође и у XX и у XXI веку, окорели је остатак паганског идолопоклонства. У другом делу чланка посвећена је пажња загонетној личности Мојсија који је донео човеку у човечанству (са брда Синаја Божјом објавом) универзалан и *осиџварљив* закон у виду десет заповести.

Кључне речи: вођа, Бог, вођа-диктатор, Мојсије

Пошто је човек и природно и духовно биће,¹ сматрам да је вођа² неопходан и природном и духовном бићу у њему.

Када је реч о „природном човеку“, вођа је онај који се не може избећи због нужног осврта на природу и на сва жива бића у њој. Мало је животиња у природи које живе усамљено, тражећи закратко партнера, само ради оплођења (као код хоботнице-октопода). Остале врсте живе у заједници, чопору којим обично влада, води их, физички најјачи мужјак (ређе најлукавији или спретан на неки други начин). Такође је ређи случај да групу, чопор, јато води женка, као што је то случај код прстенастих лемура. Слично је и код људи и са људима.

Када је реч о духовном човеку такође је нужан неко ко је моћан (свемоћан и праведан), то је био и остао Бог, вероватно од најстаријих времена људског постојања. У већини племена у преисторији и делом у историји, били су то богови, изнад којих је обично владао или се само наслућивало да постоји – један Бог (хенотеизам у политеизму). Заступник овог бога (или богова) на Земљи, био је изабрани или самонаметнути вођа. То је најпре био у шаманизму неки разборит, промућуран човек који је из своје архајске природе знао како треба да влада и држи народ у покорности (ако га се народ плашио) или у послушности (ако га је и волео). Такав је народ придавао оваквом вођи натприродне особине – требало је, на пример, да дозове кишу у сушним периодима или да лечи болесне – а, у случају да тај вођа не испуни очекивања, могао

1 Духовно у смислу сталног трансцендирања (лат. *transcendere*), сталног превазилажења границе искуства.

2 Вођ, вођа, вожд је онај „који води, предводи, руководи, предводник је, руководилац.“

је бити смењен или убијен. Дешавало се, дакле, и у далекој прошлости људског рода исто оно што се дешава и данас, у XXI веку, у многим државама света.

Вођа брани свој народ од насртљиваца споља, али и сам напада и осваја нове територије (овако чине и човеколики мајмуни и њихов вођа). Постоји, међутим, један занимљив и поучан изузетак код мајмуна, мада и у нижем животињском царству. Наиме, када дође време да вођа и остари или на други начин ослаби, обавезно се појављује млађи мужјак (кандидат за наследника вође чопора) који ће у борби са дотадашњим вођом победити или изгубити битку, али *без убијања његовог наследника*. У људском свету, нажалост, често ово није случај. Појам вође-диктатора, чини ме се, познат је само код људи.

На питање како неки вођа постаје диктатор, постоји у психологији и психопатологији одговор. Нагласак је, наиме, и на карактеру тог човека који се преобратио у диктатора (или је то за многе неприметно, од почетка био), као и на томе народу који га је радо (или нерадо?) прихватио као диктатора. Одавно смо знали изреку: Какав народ такав и вођа и обратно! Тешко да је било народа у даљој и блиској прошлости који није, макар и за краће време, искусио владавину вође-диктатора. То је зато тако што је у сваком човеку жеља за моћи и власти присутна, ако не у свесном, онда и јаче присутна у несвесном делу психе (свакако је Алфред Адлер био у праву када је агресију и потребу за моћи сматрао јачом од сексуалног нагона). Како су народи у свету махом слабо или никако образовани, јер у њима преовлађује „природан човек“ над духовним (овде видим и разлику цивилизованог и културног човека, односно разлику коју је уочио још Освалд Шпенглер између цивилизације и културе) – чини се „природно“ да ће „природни народи“ прихватити вођу као диктатора.

Сигмунд Фројд је с правом разликовао три врсте људи. Први је природни човек склон превентивно „принципу задовољства“, слабо развијеног цензора у себи (над-ја), а онда слабог морала и етике, егоистичног и осветољубивог.

Други Фројдов тип, такође веома распрострањен у свим народима света јесте „културни симулант“ који (тип људи) због свога лицемерја, лажљивости и преваре може да буде опаснији за једну државу од природног, простог човека који се брже препознаје.

Трећи тип је за Фројда стварно „културан човек“, свестан бројних противречности и недовршености у себи, спреман за добровољну жртву; у култури такав човек је живо заинтересован за њене битне карактеристике: религију, философију и уметност, једном речи, за културу. Наравно да је број оваквих зрелијих индивидуа (на успешном путу од индивидуе до Личности) увек био и остао мали, што не значи да их у неким државама Европе и Америке (али и Азије) нема ипак довољно да

одрже, бар за неко краће или дуже време, релативан мир и ред у држави, без појаве вође-диктатора (Енглеска, Швајцарска, Француска, скандинавске земље, Индија).

*

У другом делу мога прилога „психоанализа и вођа“ бавићу се првенствено загонетном личношћу Мојсија, остајући при основној подели вође кроз историју, на онај природан тип вође-војсковође који су допринели успеху и ширењу своје државе, и на духовне вође који су обележили успон и трајност духовне културе у свету.

Навешћу најпре само неколико познатих и значајних вођа-војсковођа (избор је субјективан и помало насумице) као што су били: Набукодоносор у Вавилону, Перикле у Грчкој (у времену цветања културе – „осовинско време“ према Карлу Јасперсу), Александар Велики у Македонији (ученик Аристотела, шта је од њега научио?), Јулије Цезар (када је постао „диктатор“, убијен је) и Октавијан Август у Риму. Ашока у Индији је пре Христа ујединио разна племена и сасвим престао да ратује *када је њосћао будистџи*. У хришћанској ери историје славни градитељи Византије, Јустинијан и Теодора (али који су затворили атинске философске школе и протерали из земље философе, и то учинили као хришћани?); Џингис-кан (за кога се тврди да је био толерантан према хришћанима, Јеврејима и муслиманима иако је сам био незнабожац); Александар Невски (који је победом над Швеђанима спречио покатоличење Русије) и многи други.

Међу значајним вођама-законодавцима треба свакако споменути Хамурабија у Вавилону у XVIII веку пре Христа који је донео Закон за све (?).

*

Бавићемо се, до краја чланка, загонетном личношћу Мојсија као стварног зачетника монотеизма. Његово јеврејско име Мошех, Мошах-Мојсије, преводи се као: из воде спасен, из воде извађен!

Није сигурно када је Мојсије живео; помиње се 1.500 године пре Христа, док је сагласност међу историчарима већа када се наводи 1.200 године пре Христа, као година Егзодуса Јевреја из Египта. Још је мање сигурно да ли је Мојсије био стварно Јеврејин или Египћанин. Ово важно питање први је покренуо (да ли збиља први?) Сигмунд Фројд када је писао дело *Мојсије и моноћеизам*, за који Фројдов спис неки изучаваоци Фројда мисле да је писац желео да прикаже Јеврејима и осталом свету да је он прави Мојсије који доноси нове законе и правила живљења. Изгледа да је чињеница мишљење по коме је Мојсије одгајан на египатском двору од фараонове кћери.

Према легенди фаранова кћи је спазила како низ реку Нил плови једна котарица с мушким дететом у њој. Она је прихватила котарицу и усвојила то дете чије име Мојсије збиља значи (као што сво већ поменули) „из воде извађен“.

Поставља се, ипак, оправдано питање, ако је и тачна ова митска прича – зашто би један образовани Египћанин дошао на чудновату, смелу идеју да, од Египта покорени, јеврејски народ ослободи ропства. Фараон је наводно дуго одбијао Мојсијеве захтеве да пусти Јевреје у изгнанство, потом је ипак одобрио излазак Јевреја, али се убрзо „раскајао“, кренуо у потеру за њима и доживео неславну пропаст читаве египатске војске у реци Нил.

Наравно да се у религијској литеатури, поводом овога догађаја пре три и више хиљада година гаји уверење у Божју интервенцију, закључно са каснијом Божјом објавом Мојсију на брду Синају десет заповести исписаних на Таблици Закона које је Мојсије имао да преда јеврејском народу, али и свим осталим народима света.

Било како било, мора се признати да је Мојсије као изузетан тип човека-законодавца, збиља донео целом свету оних познатих десет заповести које могу да трају до данас због њихове *остварљивости* испуњавајући *ојшиће* законе морала и етике блиске свим народима света.

Хришћанство као најидеалнија религија света, тешко је остварљива јер Исус Христос тражи од човека и народа „немогуће“: да опрашта „и до седамдесет пута“, да воли непријатеља, да буде милосрдан, „сиромашан духом“, да поново постане „као дете“, да верује у Његово васкрсење и у будући живот. Међутим, трајање хришћанства две хиљаде година, и поред малог броја истинских хришћана, доводи у питање неостварљивост хришћанства.

Друго могуће објашњење као потврда поменутом догађају, налазимо у Посланици апостола Павла Јеврејима (11: 24–25):

Вјером Мојсије, када је ограсио, одрече да се назива син кћери Фараонове;

И више вољаше да сирага са народом Божијим него да има њивремену наладу иријеха.

ЗАКЉУЧАК

Свима бићима у природи и у људској заједници потребан је „вођа“. Када су у питању појединци можда вођа, а и вођа-диктатор није потребан једино трећем Фројдовом типу „културном човеку“ који треба да је пронашао вођу у себи.

Библиографија:

- Адлер, Алфред, *Познавање човека. Основе индивидуалне ѡсихолоије*, превод Владимир Дворниковић и Милош Ђурић, Космос, Београд 1934.
- Библија или Свећно ѡисмо Сћароћа и Новоћа завјетћа*, Британско и инострано библијско друштво, Београд 1991. *Свећно ѡисмо. Нови завјетћ Госћо-да нашећ Исуса Христћа*, превод Комисије Светог архијерејског синода СПЦ, САС СПЦ, Београд 1984.
- Jaspers, Karl, *Sokrat, Vuda, Konfucije, Isus*, Вук Караџић, Београд 1980.
- Јеротић, Владета, *Психолошко и релићозно биће човека*, Беседа, Нови Сад 1994.
- Frojd, Sigmund, *Nelagodnost u kulturi*, u: Sigmund Frojd, *Iz kulture i umetnosti*, Odbrana dela Sigmunda Frojda, превели Војин Матић, Владета Јеротић и Ђорђе Божићевић, књ. 5, Матица српска, Нови Сад 1976. Sigmund Freud, *Das Unbegahen in der Kultur*, Wien: Internationaler Psychoanalytischer Verlag, 1930.
- Idem, Mojsije i monoteizam*, превод Божидар Зец, Графос, Београд 1988.

Vladeta Jerotiћ,

Serbian Academy of Sciences and Arts

Does everyone need a leader? With a special reference to Moses

Summary: The notion of leader is a wide-ranging concept spanning from God as the visible-invisible "leader" of humans whom he has created, through a leader heading a tribe, a bigger community or a state (and he can lead it in good or bad way!) all the way to the "leader" as dictator. The adoration of leaders in the 20th and 21st centuries is an inveterate residue of pagan idolatry. In the second part of the paper special attention is given to Moses, who brought to mankind (by the revelation on Mount Sinai) a universal and attainable law in the form of the Ten Commandments.

Key words: leader, God, leader-dictator, Moses